

niet stopgezet worden door een maatregel zoals bijvoorbeeld het intreden van de verjaring, wat *in casu* het geval was. België had art. 3 EVRM geschonden, zowel wat het materiële als het procedurele luik betreft.²² Maar ook hier gaat het Hof verder. Volgens het Hof moet de staat alle redelijke maatregelen nemen om te achterhalen of er racistische motieven schuilgaan achter het geweld. Verzoeker had voor de nationale instanties immers aangehaald dat het gewelddadige gedrag van de politieagenten gebaseerd was op racistische motieven. Het parket noch de raadkamer is hierop ingegaan en dat levert een schending op van art. 14 EVRM juncto art. 3 EVRM. België maakt in deze zaak dus geen al te beste beurt.

Frank Verbruggen
Katarina Magerman*

DESKUNDIGENONDERZOEK

Ter inleiding

De deelredactie Deskundigenonderzoek heeft een aantal jaren stil gelegen. Onlangs werd beslist een en ander terug leven in te blazen. En daar zijn redenen toe. Meer en meer doet de dringende noodzaak zich voelen om opnieuw een maaatschappelijke discussie op gang te trekken over een aantal problemen waarmee het deskundigenonderzoek in strafzaken geconfronteerd wordt. Een en ander is nog manifest gebleken ter gelegenheid van de viering van derig jaar Panopticon.

In deze rubriek werden twee bijdagen opgenomen. Karel Van Cauwenberghe, onderzoeksrechter, zwengelt opnieuw de discussie aan over de

zin en de onzin van de tegensprekelijkheid van het deskundigenonderzoek in strafzaken en Johan Vlecken, schriftdeskundige, wijst op de begripsverwarring die bij velen bestaat tussen de grafologie en het forensisch/gerechtelijk schriftonderzoek.

Lezers die ons interessant materiaal kunnen bezorgen in de vorm van teksten, aankondigingen van studiedagen en dergelijke meer worden verzocht contact op te nemen met Frank Hutsebaut: Frank.Hutsebaut@law.kuleuven.be

TEGENSPRAAK IN HET DESKUNDIG ONDERZOEK: UTOPIE OF REALITEIT?

1. Hoe gaat het er aan toe in de praktijk?

Het is vooreerst een onthutsende vaststelling dat er momenteel omtrent het zo belangrijke deskundigenonderzoek in strafzaken geen degelijke regelgeving bestaat, en dat juist in een land waar bijna alles wat nog maar denkbaar is aan een of andere wettelijke regeling onderworpen wordt. Dit noopt iedereen binnen de strafrechtelijke keten er toe creatief om te gaan met het deskundigenonderzoek en in de praktijk de best mogelijke oplossing te zoeken. Een moeilijke vraag hierbij is die naar de tegensprekelijkheid.

Hier helpt de rechtspraak van het EHRM ons een klein beetje. In het arrest Cottin tegen België² heeft het Hof zich in een zeer specifiek geval uitgesproken omtrent het feit dat de niet tegensprekelijkheid een schending uitmaakt van het recht op een eerlijk proces in de zin van art. 6.1 van het E.V.R.M. Belangrijk hierbij was dat het resultaat van het deskundigenonderzoek niet alleen zijn weerslag had op de burgerlijke aspecten van de zaak maar ook de strafrechtelijke kwalificatie van de feiten.

²² Zeer recent veroordeelde het Hof ook Bulgarije voor schending van art. 3 EVRM wegens het niet voorhanden zijn van een effectief onderzoek naar het gebruik van excessief geweld door de politie. EHRM 25 maart 2010, *Shishkovi t. Bulgarije*, nr. 17322/04 en EHRM 25 maart 2010, *Angel Vaskov Angelov t. Bulgarije*, nr. 34805/02.

* Instituut voor Strafrecht K.U. Leuven

¹ Huidige tekst is een weergave van een uitzetting op de studiedag "Forensisch onderzoek en justitie: een huwelijk zonder contract", De rol van het deskundigenonderzoek in strafzaken., Brussel 17 december 2009, Politeia

² E.H.R.M. 2 juni 2005, (Cottin/België), www.echr.coe.int

Ook het Arbitragehof heeft zich uitgesproken over deze materie. In 1998 en in 1999³ kwam het Arbitragehof tot de conclusie dat er geen schending was van het gelijkheidsbeginsel, maar voegde er wel aan toe dat het aan de magistraat ook niet verboden is om een vorm van tegensprekelijkheid toe te staan. Niet onbelangrijk is dat het Arbitragehof in het arrest van 24 juni 1998 ook verwees naar de wil van de wetgever om in het stadium van het vooronderzoek de procedure inquisitoriaal te laten verlopen. Hier kom ik op het einde van deze bijdrage nog op terug.

Het Hof van Cassatie heeft lange tijd geweigerd om de tegensprekelijkheid te aanvaarden. Maar ook hier is een evolutie waar te nemen en uiteindelijk heeft het Hof van Cassatie in zijn arrest van 19 februari 2003⁴ beslist dat als partijen niet kunnen deelnemen aan het deskundigenonderzoek dit op zich nog geen schending uitmaakt van art. 6 E.V.R.M. Het Hof stelt evenwel ook dat de onderzoeksrechter wel de tegensprekelijkheid kan opleggen in zoverre hij zulks gepast vindt voor het opsporen van de waarheid.

Naast deze rechtspraak is er dan nog het proces-economisch argument. Enige vorm van tegenspraak invoeren in de loop van het vooronderzoek zorgt ervoor dat partijen (en in strafzaken gaat het hier vaak om de verdachte/in verdenking gestelde) reeds in de loop van het onderzoek kennis kunnen nemen van objectief verzamelde elementen waarop reeds kan geantwoord worden, of waarop eventuele bijkomende stukken kunnen medegedeeld worden die van belang kunnen zijn in het onderzoek à charge en à décharge.

Zo gebeurt het regelmatig dat onderzoeksrechters, hoewel geen enkele wettelijke regeling hen daartoe verplicht, een deskundig verslag aan de advocaat van de verdachte meedelen met verzoek hier kennis van te nemen en eventuele opmerkingen over te maken. Dit gebeurt echter

niet systematisch en blijft voorbehouden voor bepaalde zaken waarin de onderzoeksrechter dit nuttig acht in het kader van de waarheidsvinding. Deze vorm van tegenspraak laat toe dat bepaalde punten die de deskundige over het hoofd zou hebben gezien toch behandeld kunnen worden. Of dat opmerkingen kunnen gemaakt worden rond de conclusies die de deskundige naar voor brengt in zijn verslag en waarbij men bepaalde bedenkingen heeft. Vaak zal de verdediging op dat ogenblik ook reeds een eigen deskundige raadplegen om eventueel bepaalde redeneringen en conclusies te weerleggen. Dergelijke werkwijze vermijdt dat, wanneer de zaak ten gronde behandeld wordt, de verdediging bijkomend onderzoek vraagt om een deskundig onderzoek dat reeds dateert van een tijd geleden, aan te vullen of te verbeteren, wat vaak in een later stadium niet meer mogelijk is (bv. omdat bepaalde voorwerpen die moesten onderzocht worden niet meer beschikbaar zijn). Tevens zorgt dit ervoor dat de behandeling ten gronde geen verder uitstel behoeft.

Dergelijke tegenspraak heeft echter ook een andere kant. Namelijk de deskundigheid van de deskundige.

2. De deskundigheid van de deskundige

Door het feit dat er geen regeling bestaat omtrent wie deskundige mag zijn en aan welke criteria men moet voldoen om als gerechtsexpert op te treden zitten we met een groot probleem (los van de blijkbaar eerder bescheiden vergoeding die wordt toegekend aan gerechtsexperts in vergelijking met het buitenland en het feit dat die vergoedingen ook veel te laat worden uitbetaald). Prof. Hutsebaut heeft dit zeer recent nog heel goed uitgedrukt in een artikel in het meest recente nummer van Vigiles: "Over de kunde en bekwaamheid van deskundigen in strafzaken: deskundig?...omdat ik het zeg!"⁵

Eigenlijk is dit een absurde situatie. Omwille van de techniciteit van bepaalde gerechtelijke onder-

3 Arbitragehof 24 juni 1998, B.S. 25 september 1998 en Arbitragehof 13 januari 1999, B.S. 2 april 1999

4 Cass. 19 februari 2003, R.D.P. 2004, 126

5 Hutsebaut F., Over de kunde en bekwaamheid van deskundigen in strafzaken: deskundig?...omdat ik het zeg, Vigiles, 15de jaargang, nummer 4, november 2009, p. 149.

zoeken moeten wij beroep doen op deskundigen om advies te verlenen omtrent bepaalde zaken. Wij als magistraten hebben de technische kennis niet om sommige aspecten van een onderzoek te begrijpen en in deze steeds meer complexe wereld komen er meer en meer zaken voor waarin technische bijstand onontbeerlijk is. Toch bestaat er geen enkele regelgeving rond de minimum kwaliteiten waaraan een deskundige moet voldoen om als gerechtsexpert te mogen optreden. Art. 43 van het Wb. Sv. zegt enkel dat men zich kan laten bijstaan door personen die wegens hun kunde of beroep bekwaam geacht worden om de feitelijke aspecten het misdrijf te onderzoeken. Vraag blijft hoe een magistraat die kunde en bekwaamheid kan beoordelen.

Door het feit dat er misschien al eens minder bekwame deskundigen worden aangesteld zal dit ook meer aanleiding geven tot discussies ten gronde. En dat is dan meteen een bijkomende reden om meer tegenspraak in te bouwen in de loop van het vooronderzoek.

Ook dit heeft echter weer een andere keerzijde. Want wie garandeert nu dat we er in de praktijk niet toe komen dat er uiteindelijk een tegenspraak ontstaat tussen twee ondeskundige deskundigen? Bovendien zijn er bepaalde wetenschapsrichtingen zoals bv. de niet exacte wetenschappen (bv. de psychiatrie) waarin blijkbaar niets is wat het lijkt. Heeft het dan zin om tegenspraak in te voeren? Voor mij blijft dit zeer dubbel. Doen we het niet dan riskeren we dat de verdediging op de zitting ten gronde komt zwaaien met een tegenexpertise die net het tegendeel beweert dan wat de gerechtsexpert heeft aange-toond (cfr. verschillende Assissenzaken waarin dit reeds is voorgevallen). Doen we het wel dan krijgen we een discussie tussen experts waar niemand nog uitgeraakt. Welke meerwaarde brengt de tegenspraak dan nog? In dergelijke gevallen zie ik niet direct een oplossing, zelfs niet wanneer beide deskundigen aan een voor-opgestelde norm zouden voldoen.

Dit doet mij wel besluiten dat dringend werk moet gemaakt worden aan een degelijke regeling rond de deskundigheid van deskundigen,

waarmee ik zeker niet gezegd heb dat we over geen degelijke deskundigen zouden beschikken, maar een regelgeving ter zake dringt zich toch meer dan ooit op willen we dit aspect geloofwaardig houden.

3. Is er een wettelijke regeling nodig voor de tegenspraak?

In het voorgaande heb ik het al gehad over de mogelijkheden van tegenspraak in het gerechtelijk onderzoek op initiatief van de onderzoeksrechter zelf. Dit is echter gebaseerd op goodwill en de vraag rijst dan of er een wettelijke regeling zou moeten voorzien worden.

Voor mij is het antwoord: neen. Sinds de wet Franchimont ⁶ hebben de betrokken partijen in een strafproces een verregaande mogelijkheid gekregen om te interveniëren in het gerechtelijk onderzoek: inzage is mogelijk en meestal daarop aansluitend de vraag tot bijkomende onderzoek. In het kader van dit laatste is het perfect mogelijk de aanstelling van een bijkomende deskundige te vragen. Zelfs indien dit verzoek wordt afgewezen heeft men nog steeds de mogelijkheid om hiertegen in beroep te gaan. Op deze wijze is de mogelijkheid tot tegenspraak zeker aanwezig, met de nodige bijkomende beroepsgarantie.

4. Tegensprekelijkheid is een contradictie wanneer we kijken naar ons inquisitoir stelsel

Het stuit me al langer tegen de juridische borst dat er in ons typisch inquisitoir stelsel meer en meer accusatoire elementen worden geïmporteerd zodat ons strafrechtssysteem meer en meer op de helling komt te staan⁷. Niet dat ik dan absoluut tegen enige tegensprekelijkheid ben, maar het ondermijnt onze strafrechtprocedure als procedure. Ons wetboek van strafvordering is in de laatste jaren zodanig veel aangepast dat we tot een hybride systeem zijn gekomen waarin niemand eigenlijk echt nog enig duidelijk inzicht heeft. Het ontbreekt ons aan een globale

⁶ Wet 12 maart 1998, B.S. 2 april 1998

⁷ Van Cauwenberghe K., Waarheen met een fair trial in België? Tijdschrift voor Strafrecht, 10de jaargang, nummer 4, augustus 2009, p. 197 e.v.

visie omtrent hoe we moeten omgaan met de procedure en passen dus hier en daar maar wat aan. Als dit haaks staat op andere stukjes in de strafvordering dan wachten we wel tot men daar ook iets aan wijzigt, etc. Persoonlijk zou ik in deze context er graag voor pleiten dat onze wetgever eens goed nadenkt (liefst in overleg met de magistratuur) over hoe het nu verder moet.

Mogen we in dit verband nog eens verwijzen naar het reeds eerder vermelde arrest van het Arbitragehof van 24 juni 1998 waarin gewezen werd op de wil van onze wetgever om de procedure inquisitoriaal te laten verlopen om 'enerzijds, rekening houdend met het vermoeden van onschuld, te vermijden dat personen onnodig in diskrediet worden gebracht en, anderzijds, met het oog op doeltreffendheid, snel te kunnen handelen, zonder de schuldigen op de hoogte te kunnen brengen.'

Als de visie van de wetgever zou wijzigen in de zin dat we naar een accusatoir stelsel moeten overstappen dan betekent dit meteen dat gans het wetboek van strafvordering moet herschreven worden. De vraag is dan of dit nu een prioriteit is, of we daar klaar voor zijn en of we dit wel willen?

5. Besluit

In de praktijk zullen we voorlopig de lopende gerechtelijke onderzoeken zoveel mogelijk proceseconomisch benaderen en enige vorm van tegenspraak inlassen voorzover het onderzoek dit toelaat. Zolang echter een aantal andere zaken zoals de deskundigheid van de deskundige en zijn vergoeding niet degelijk geregeld zijn, blijft tegenspraak maar een stukje realiteit, maar zal het vooral utopie blijven. Een rechtstelsel wordt immers niet van vandaag op morgen compleet overhoop gehaald van een zuiver inquisitoir naar een zuiver accusatoir stelsel.

Karel Van Cauwenberghe*

BEGRIJSVERWARRING OMTRENT GRAFOLOGIE EN FORENSISCH/GERECHTELIJK SCHRIFTONDERZOEK

De grafologie stelt zich tot taak een verband te leggen tussen het handschrift en de karakter- of persoonlijkheidseigenschappen van de schrijver. Bij de handschriftvergelijking worden geschriften vergeleken en uitspraken gedaan over de vraag of al dan niet één en dezelfde scriptor de vergeleken handschriften produceerde. Bij deze laatste wordt uitsluitend naar het (eind)produkt, handschrift, gekeken. Bij het grafologisch onderzoek primeert aldus de interpretatie van handschrift.

In gerechtelijke en politionele kringen gebeurt het niet zelden dat beide onderscheiden disciplines met elkaar worden verward wat dan, vooral voor gerechtelijke handschriftvergelijking, nadelige gevolgen heeft: waar de forensische schriftexpert alles in het werk stelt om de wetenschappelijkheid van zijn onderzoek te garanderen, zijn die inspanningen vaak tevergeefs door het – verkeerdelijk – toekennen van een intuïtief (grafologisch) karakter aan zijn activiteiten. Het concluderen tot karaktereigenschappen op grond van het handschrift gebeurt immers weliswaar deels rationeel – aan de hand van regels – maar het intuïtieve element zal steeds een belangrijke rol opeisen.

Beide onderzoeksterreinen – en dit geldt vooral voor de grafologie – beschikken over vakliteratuur. In de grafologie bestaan er tal van theorieën. Zo blijken bepaalde schriftkenmerken gekoppeld te worden aan diverse, zelfs totaal uiteenlopende persoonlijkheidskenmerken. Bij handschriftvergelijking wordt uitgegaan van een aantal parameters die veelal onderverdeeld worden in algemene- en microkenmerken als ook in vlakindelingsskenmerken.

Vanuit schriftdeskundige hoek wordt vaak scherp gereageerd wanneer de grafologie het forensisch werkterrein dreigt te beïnvloeden. Zo schreven enerzijds Kroon-van der Kooy en anderzijds Ter Huile-Haller, beiden forensische schriftdeskundigen in Nederland, respectievelijk

* Onderzoeksrechter Antwerpen